

“Krizdeki Hukuk Düşüncesi” Söyleşisi Üzerine

Şeyma SAĞDIÇ¹

¹Research Assistant, Inonu University, Faculty of Law

Özet

Bu yazı ile 19 Ekim 2019 tarihli "Krizde Hukuk Düşüncesi" başlığı ile gerçekleşen söyleşinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Krizde hukuk; söyleşi.

On the “Legal Thought in Crisis” Symposium

Abstract

This paper aims at reviewing the “Legal Thought in Crisis” Symposium that took place on October 19, 2019.

Keywords: Law in crisis; symposium.

Corresponding Author	Şeyma SAĞDIÇ İnönü Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Malatya, , Türkiye
E-mail	Sorumlu Yazar e-posta adresi
Manuscript received	December 13, 2019
Revised manuscript accepted	December 13, 2019

“Krizdeki Hukuk Düşüncesi” Söyleşi Üzerine

“Hukukun Krizi, Krizin Hukuku” başlıklı 10. Sayı kapsamında gerçekleştirdiğimiz ilk söyleşi “Krizdeki Hukuk” başlığıyla 19.10.2019 tarihinde Mülkiyetliler Birliği’nde geniş bir katılımı ile gerçekleşti. Hukukun mu, yoksa bizlerin hukuk ile ilişkisinin mi krizde olduğu sorusunun temel alındığı oturumda konuşmacılar Ertuğrul Uzun, Gökhan Yavuz Demir ve Kasım Akbaş’ın sunumları ardından dinleyicilerin soruları ile hukuka ve krize dair zihin açıcı bir tartışma yürütüldü.

Konuşmacılardan ilk sözü alan Ertuğrul Uzun, temel mesele olarak hukuku algılayış biçimlerindeki sorunun tespiti ile başlayarak istisna hali ya da olağanüstü hale ilişkin anlayışın da hukuku nasıl tanımladığımıza bağlı olarak değiştiğini ifade etti. Hukukun mahiyetine ilişkin tartışmalarda genel olarak bir kriz anına, “ilk ortaya çıkış” anına, referans vermenin sakıncalarından söz eden Uzun, bu yaklaşımını Saussure’un dil kuramı ile ilişkilendirerek açıkladı. Uzun, dili anlamaya ilişkin yöntemlerin genel olarak diyakronik (artsüremli) bir şekilde gerçekleştiğini, böylece dilin “ilk ortaya çıkış” anına odaklı çalışmalar yapıldığını, oysa bu türden yaklaşımların bize dilin ne olduğuna dair bir bakış açısı sunmaktan uzak olduğunu belirtti ve bunun yerine dilin mahiyetine ilişkin bir kavrayış geliştirmek için senkronik (eşsüremli) bir yaklaşım geliştirmek gerektiğini dile getirdi. Uzun, dile ilişkin bu yaklaşıma uygun olarak hukukun mahiyetini anlamaya yönelik benzer bir yaklaşım geliştirmenin mümkün olduğunu öne sürdü. Uzun’a göre tıpkı dilde olduğu gibi hukukun da “ilk ortaya çıkış anı”na bakma refleksi yani hukukun mahiyetine dair diyakronik bir çözümleme, hukuka ilişkin varsayımsal bir tasarım ortaya koymakla sonuçlanmaktadır. Toplumsal sözleşmeciler bu anlayışın en bilinen temsilcileri olmakla birlikte başka bir çok hukuk felsefecisinin de aynı görüşte olduğu söylenebilir. Bu yoruma karşın Uzun, hukukun mahiyetine ilişkin söz konusu belirlemenin hukuk anlatımında sürekli geçmişe bakma ve geçmişe referans verme dışında bir anlatı ortaya koymadığını, bir diğer ifade ile “ilk ortaya çıkış anı”na dair belirlemenin hukuka ilişkin bir açıklama getirmeyi kısıtladığını ve hukukun tarih içinde kazandığı toplumsal bağın da göz ardı edilmesine yol açtığını dile getirdi. Uzun, hukuku anlamaya çalışırken sıklıkla başvurulan hukukun sınır noktasına dönme girişimlerinin, kriz anından bahsederken de yoğun olarak karşımıza çıktığını, ancak bu yaklaşımın hukuka dair tatmin edici bir açıklama ortaya koymayı zorlaştırdığı gibi “hukuktan talep etme” imkanını da ortadan kaldırma ihtimalini barındırdığına işaret etti. Hukukun kuruluş anındaki duruma bakarak hukuka dair genel bir

açıklama getirme refleksinin, hukukun mahiyetine ilişkin sınırlı kavrayış ile hukuktan beklentileri belirli bir seviyede tutarak “talep etme” imkanını elden alma ihtimalini içerdiğini vurgulayan Uzun, bu durumun olağanüstü hâl tartışmalarında da ortaya çıktığını, hukukun düzen ve düzensizlik karşıtlığı içine ele alınmasının hukuku düzenle eş tutma, böylece olağanüstü hali de düzensizliğe karşı bir savunma olarak tanımlama hatasına düşüreceğinden bahsetti. Son olarak Uzun, hukukun mahiyetine ilişkin bu yanlış kavrayışın hukukun bizi hangi düzensizliğe karşı koruduğu sorgulamasını yapmayı engellediğini ve böylece daimi bir olağanüstü hal/istisna hali yaşamaya ikna ettiğini ifade ederek konuşmasını noktaladı.

Uzun’un ardından konuşmacı olarak söz alan Gökhan Yavuz Demir ilk olarak, “zeminin kaydığı an” olarak tasvir ettiği “kriz” kavramının talihsiz bir kavram olduğunu çünkü kapitalizmin “kriz” kelimesini bir sopa gibi kullandığını ve bunun kriz kavramına ilişkin bir enflasyona yol açtığını ifade etti. Demir’e göre bu enflasyon “kriz” kavramını değersizleştirirken buna karşın krizin zihni düşünmeye sevk eden, verimli işlemesini sağlayan bereketli bir kavram olduğunu ifade etti. Demir, 17. yüzyıl Avrupa’sını bu açıdan önemli bir dönem olarak adlandırarak 17. yüzyıl’ın günümüzdekine benzer bir kriz anına işaret ettiğini ve 17. yüzyıl düşünürlerinin bu sayede bugüne kadar ulaşan yeni bir düşünce sistemini kurabildiğini dile getirdi. Demir, bu sayede yeni bir toplum sözleşmesine ihtiyaç duyulduğunu ve yeni sözleşmede dilin belirsiz olmaması gerektiğine dair anlayışın geliştirildiğini ortaya koydu. Demir’e göre 17. yüzyıldaki kriz döneminde geliştirilen bu evrensel ve belirli dil anlayışı, bugüne kadar iş görür nitelikte olmakla birlikte, günümüzde hem lokal hem de global bir kriz ile sorgulanmaktadır. Hukukun da bu açıdan krizde olduğunu söylemek mümkün olsa da hukukun krizde olduğunu düşünmemizin, hukuka sorun çözücü bir misyon yüklemekle alakalı olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü Demir’e göre mevcut anlayış “eğer hukuk sorun çözemiyorsa o zaman krizdedir” anlayışını içermektedir, ancak en başta hukuka böyle bir kutsiyet ve misyon yüklemek yanlıştır. Zira Demir açısından hukuka dair anlayışımızda hukukun sorun çözücü bir misyonu olmadığı kabul edildiğinde o zaman krizde olanın hukuk mu yoksa bizlerin hukuka dair kavrayışının mı olduğu sorgulamasını yapmak mümkün olacaktır. Buradan hareketle hukukun krizini büyük bir krizin bir parçası olarak değerlendiren Demir bu durumun kaosa karşı inşa edilen düzen kalesinin, uygarlık denilen harikulade insanın makyajının aktığı anın görünür olması bakımından bir avantaj da olabileceğini dile getirdi. Ancak karşımıza çıkan bu yeni görüntüyü anlamakta sıkıntı yaşadığımızı belirten Demir, geçmişte kurulan düşünce sisteminin bu durumu açıklamak için bir araç sağlamadığını ve iş görmediğini ifade etti.

Buradan hareketle krizi anlamak için yeni aparatlara, yeni kavramlara yönelik ihtiyacımızın ortaya çıktığına, böylece krizin yeni sorulara yeni cevaplar aramaya yönelttiğine dikkat çekti. Nietzsche'ye referansla, geldiğimiz noktanın krizin ortasında olduğumuzu gösterdiğini, bu durumda da yapılması gerekenin krizin akraba kelimeleri olan "kritik" ve "kriter" kavramlarına bakmak olduğunu söyleyen Demir, bugün hukukun krizde olduğuna dair kritiği yapabilmek için kriterler belirlememiz gerektiğini vurguladı. Krizin düşünce dünyasında verimli bir dönem anlamına da gelebileceğini ifade eden Demir, bunun gerçekleşmesi için belirli koşulların yan yana gelmesinden bahsetmek gerektiğini söyledi. Bu koşullar Demir'e göre kriz durumuna nüfus edebilecek bir deha ve krizi kritik edebilmek için gerekli bir düşünce geleneğidir. Ne var ki Demir'e göre krizi aşmak için ortaya konulabilecek zihinsel efor mesele hukuk olduğunda mümkün olmamaktadır. Çünkü geçtiğimiz yüzyılda ülkemizde herhangi bir kriter oluşturulmuş değildir. Buna ek olarak bu kriterleri kendi sorunlarımıza dair perspektif geliştirmek adına da bir şey yapılamamıştır, yani kendi sorunlarımızla Kelsen'in, Dworkin'in vb. etkileşimi sağlanamamıştır. Sonuç olarak çözümün, krizi kritik edecek kriterler oluşturmak ve insan zihninin gelişebileceği yeni bir metafor yeni bir artı anlam peşine düşmek olduğunu vurgulayan Demir, bunun hukukçuları aşan bir iş olduğunu ve felsefeye dönmek gerektiğini vurgulayarak konuşmasını noktalandırdı.

Son sözü alan Kasım Akbaş diğer konuşmacılara atıfla ilk olarak, sosyal bilimcinin en büyük meselesi olan yeni bir şey söyleme zorunluluğunun, kriz anında da geçerli olup olmadığını sorgulamamız gerektiğini ortaya koyarak konuşmasına başladı. Akbaş'a göre kriz anlarında, elimizde şimdiye kadar var olan araçları, yöntemleri ve kavramları kullanarak da bir yol bulabiliriz. İkinci olarak halihazırdaki hukuk veya hukuk düşüncesi krizini sanki egemenlerin yaşadıkları bir kriz olarak tarif etmek de çok doğru bir tespit değildir. Zira hukukun krizi olarak tarif edilen şey "benim hayatımın içinde tecrübe ettiğim kriz hali"ne karşılık gelmektedir. Akbaş, hukukun krizini adaletsizlik problemi olarak anladığını, zaten hukukun krizini bu kadar konuşmamızın sebebinin de krizi kendi hayatlarımızdaki adaletsizlik olarak yaşamamızdan kaynaklandığını ifade etti. Akbaş'a göre hukuk, taleplerimize yanıt veremediği için krizden bahsedebiliriz. Bu da egemenin ya da devletin krizi değildir. Kriz, bizim adalet taleplerimizin karşılığının olmaması nedeniyle bizim krizimizdir. Bu kriz tespiti karşısında, hukuk bunu nasıl çözecektir sorusunu sormak gerekir; Akbaş'a göre mevcut hukuk düşüncesi birikimi bu krize bir çözüm bulabilir. Çünkü hukuk düşüncesi bu sorunu çözmek için kendi araçlarına sahiptir. Akbaş, hukukun krizi dediğimizde, iki kriz türünü ayırt etmek gerektiğini de ileri sürmektedir.

Buna göre, öncelikle ortaya konulması gereken, hukukun ezilenler açısından sürekli bir kriz halinde oluşudur. Hukukun sürekli kriz halinde olmasının nedeninin; hukuk dediğimiz şeyin belirsiz olması, tarafsız olmaması ve daima ideolojik olmasıdır. Modern hukuk dediğimiz şeyin daima bir krizi ve çatışmayı barındırdığını, bu kriz hali içinde ise eleştirel bakışa sahip olanların yol ve yöntem bulmaya çalıştığını tespit eden Akbaş, modern hukukun bu eleştiriler sayesinde, ezilenlerin, yurttaşların zorlaması ile belirli vaatler vermek zorunda kaldığını ve bunun da modern hukuk içindeki çatışmalı durumların sürekliliğini var ettiğini ifade etti. Bu düşünceden hareketle hukukun sürekli ve akut krizlerine dikkat etmek gerektiğini söyleyen Akbaş, bugünkü krizi akut bir kriz olarak tanımlamanın mümkün olduğunu söyledi. Asıl krizin ezilenlerin ya da yurttaşların elindeki mevcut araçları eskisi gibi kullanamaması olarak karşımıza çıktığını tespit eden Akbaş, yaşama hakkı, sendika hakkı, konut dokunulmazlığı vb. hak mücadelesine yönelik araçların hâlâ yerinde durduğunu; ancak bu hak taleplerinin eski sınırlar içinde dile getirildiğinde sonuçsuz kaldığını vurguladı. Dolayısıyla Akbaş, hukukun krizinden bahsettiğimizde karşımıza çıkan şeyin, biraz da yargının krizi olduğunu dile getirdi. Burada hareketle Akbaş krizin bizim talep etme krizimiz olduğunu söyleyerek adalet talep etmek için ihtiyaç duyduğumuz araçların hâlâ mevcut olduğunu söyledi. Sonuç olarak Akbaş, hâlâ modern bir dünyada yaşadığımız için modernitenin hukuk düşüncesinden yola çıkarak bu krizden çıkabileceğimizi, bu araçlara eklemeler yapılabilse de söz konusu eklemelerin, eski birikimden bir kopuş anlamına gelmediğini, insanlığın içinde bulunduğu bu koşullarda, kopuş ânına değil eski araçlara yenilerinin eklenmesi ile kendi krizimizden, yani adalet talep etme krizimizden çıkmak konusunda düşünmemiz gerektiğini vurgulayarak konuşmasını bitirdi.

Ertuğrul Uzun, Gökhan Yavuz Demir ve Kasım Akbaş'ın, krizdeki hukuk düşüncesine dair birbirleriyle kesişen fakat aynı zamanda tartışmaya da giren bu fikirlerinin ardından sorularla devam eden söyleşi; ViraVerita E-Dergi'nin "Hukukun Krizi, Krizin Hukuku" sayısının ortaya çıkmasındaki temel motivasyona uygun olarak hukuk ve kriz kavramlarının birbiriyle ilişkisinin sorgulanmasına dair verimli tartışmalarla son buldu. Söyleşimize konuk olan konuşmacılara ve dinleyicilerimize bir kez daha teşekkür ederiz.

ORCID ID

Şeyma SAĐDIĐ

<https://orcid.org/0000-0001-8627-1060>**Declaration of Conflicting Interests**

The author declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.